

ECONOMISCHE BOND

Van de vele nieuwe partijen die aan de Tweede Kamerverkiezingen van 1918 deelnamen, was de Economische Bond ongetwijfeld de meest spraakmakende én meest succesvolle.

Op 30 oktober 1917 verscheen in landelijke kranten als het *Algemeen Handelsblad* en de *Nieuwe Rotterdamse Courant* een ‘oproep aan andersdenkenden’, ondertekend door vele prominente personen uit wetenschap (o.a. de historici Kernkamp en Brugmans), industrie (o.a. H. Wilton) en rechtspraak (o.a. A. Tak). De groep, die zich als de **Economische Bond** bekendmaakte, meende dat het tijd was voor een grondige herschikking van het politieke veld nu de Pacificatie was volbracht en het einde van de Wereldoorlog nabij leek. Het ‘bevorderen der volkswelvaart’ diende voortaan het voornaamste doel der politiek te zijn, aldus de nieuwe bond, en voor een dergelijk doel schoten de toenmalige partijen, met hun aan het verleden ontleende leuzen en twistpunten, tekort.

De formele oprichting van de bond vond eerst 15 december 1917 plaats. Op de oprichtingsvergadering bleek ook bevestigd wat velen al langer hadden vermoed, namelijk dat de toenmalige minister van Financiën M.W.F. Treub de geestelijk vader van de nieuwe beweging was. De vooral in het bedrijfsleven als krachtadig en succesvol te boek staande minister sprak in de *maidenspeech* van de bond nogmaals uit wat de Economische Bond wilde: een beweging zijn die boven het oude, achterhaalde partijgekrakeel uit, slechts het belang van 's lands economie voor ogen had. Of de bond dit doel als pressiegroep of als aparte politieke partij wilde bereiken, liet Treub vooralsnog in het midden. Wel koos de bond voor een bijzonder losse organisatie, met een grote autonomie van de afdelingen.

Ofschoon de toestroom van leden en afdelingen vrij groot was (in mei had de bond al bijna 4000 leden, aldus voorzitter A. Tak), lijken de eerste maanden niet vlekkeloos te zijn verlopen. Belangrijkste geschilpunt was de vraag of de bond eigen kandidaten moest stellen bij verkiezingen voor de Tweede Kamer. Op de eerste grote algemene vergadering 16 mei 1918 beantwoordde een krappe meerderheid de vraag bevestigend. Treub achtte deelname noodzakelijk omdat de overige (liberale) partijen nog te zeer vastgeroest zaten binnen de achterhaalde politieke verhoudingen.

De Economische Bond startte vervolgens een uitgebreide, geldverslindende verkiezingscampagne waarin Treub de absolute hoofdrol speelde. In 17 dagen hield Treub maar liefst 22 redevoeringen in steden als Zwolle, Maastricht, Arnhem, Amsterdam en Den Haag, waarin hij het vooral gemunt had op de achterhaalde en twistzieke grote partijen die het algemeen belang opofferden aan een optimaal verkiezingsresultaat. Treub wilde een regering van ‘Mannen van de daad’, d.w.z. een regering van deskundigen die op krachtdadige wijze in het geweer trad voor wat werkelijk van belang was: de volkswelvaart.

Treub's verkiezingstournee trok veel aandacht van pers en publiek: in Maastricht schatte de dienstdoende verslaggever het aantal toehoorders op liefst 1500! Veel critici meenden echter dat Treub slechts de belangen van het grootkapitaal behartigde, waarbij fijntjes verwezen werd naar het groot aantal industriëlen dat zich had aangesloten bij de partij. Andere commentatoren in krant en politiek waarschuwden dat de Economische Bond behalve Treub weinig meer dan wat onbeduidende middenstandspolitici te bieden had.

Het uiteindelijke resultaat van de verkiezingen viel voor de Economische Bond ietwat tegen. De partij behaalde drie zetels, die behalve door lijsttrekker Treub werden bezet door twee onervaren politici, L. de Groot en W.H. de Buisonjé, beiden gekozen via het in de Economische Bond geldende systeem van voorkeurstemmen. Nog in zijn herinneringen noemt Treub het ‘jammer’ dat deze ongeschoolde partijgenoten naast hem in de Kamerbankjes plaatsnamen, en niet ervaren politici als de ingenieur R.A. van Sandick of voormalig VDB-bestuurslid E.W. Wijnaendts Francken-Dyserinck. Het optreden van Treub's fractiegenoten was inderdaad weinig gelukkig. De Groot heeft gedurende zijn zittingstermijn voornamelijk gezwegen, terwijl De Buisonjé na mislukte speculaties in 1921 ontslag moest nemen en naar Duitsland vluchtte. Het kwam het imago van de Economische Bond niet ten goede. Hetzelfde kan gezegd worden van de samenwerking die de Economische Bond in de Tweede Kamer aanging met een aantal, nauwelijks serieus genomen eenmanspartijen als de **Neutrale Partij** van de revueartiest Henri ter Hall, de **Middenstandspartij** en het **Verbond tot Democratiseering van de Weermacht**.

De jaren 1919 en 1920 waren weinig succesvol voor de Economische Bond. De organisatorische opbouw van de partij lijkt te zijn gestagneerd - in 1920 telde de partij nog steeds een

kleine 4000 leden - terwijl nauwelijks nog nieuwe afdelingen werden opgericht. Ook de uitslagen van de Provinciale-Statenvierkiezingen in 1919 lieten een duidelijke achteruitgang zien: de bond haalde, zonder Treub als lijsttrekker, nog niet de helft van het aantal stemmen van 1918. Zonder Treub bleek de Economische Bond electoraal weinig meer te zijn dan een lam vogeltje.

Het was dan ook Treub zelf die het einde van de bond inleidde. Op de algemene vergadering van juli 1920 gaf hij ruiterlijk toe dat hij zich had vergist in de mogelijkheden om ook katholieke en orthodox-protestantse kiezers tot samenwerking met de bond te bewegen. De meerderheid van hen was al te zeer 'verpolitiekt', waardoor de Economische Bond 'tegen wil en dank en tegen de bedoeling zijner oprichters naar den politiek-vrijzinnigen kant gedrongen' was. Voor Treub was nu de 'slotsom als het waren vanzelf gegeven': de Economische Bond moest nu ook maar het voortouw nemen in het totstandbrengen van eenheid binnen de vrijzinnige gelederen.

Treubs oproep zette een proces in gang dat uiteindelijk leidde tot de vorming van de Vrijheidsbond op 16 april 1921, waarin behalve de Economische Bond ook de Liberale Unie, de Bond van Vrije Liberalen en enkele kleinere groeperingen (waaronder de Middenstandspartij en de Neutrale Partij) opgingen. De rol van de Economische Bond bij de fusiebesprekingen was relatief klein, mede ook als gevolg van het feit dat Treub gedurende het grootste deel van de besprekingen aan zijn bed was gekluisterd. Afgaande op de personele bezetting van de kandidatenlijsten en de bestuursposities lijkt de invloed van de Economische Bond binnen de fusiepartij vrij beperkt. Feitelijk hebben alleen Johanna Westerman, Lourens de Groot en E.W. Wijnaendts-Francken Dyserinck nog een rol van enige betekenis in de Vrijheidsbond kunnen spelen. Treub zelf nam in 1921 afscheid van de actieve politiek, om voorzitter te worden van de Ondernemersraad voor Nederlands-Indië. Andere vooraanstaande leden van de Economische Bond vinden we later terug bij kleine liberale partijtjes als het **Vaderlandsch Verbond** (Wilton), de **Onafhankelijke Partij** (of Comité Van Beresteyn) (Kernkamp) en de **Democratische Partij**.